

**Лексикографічна еволюція дефініцій концепту “storm” як спосіб вираження суб’єктивності
(на матеріалі англійської мови)**

За останні десятиліття системний підхід встановився у всіх областях науки, в лінгвістиці та семасіології зокрема. Характерною особливістю сучасного наукового вчення, як стверджує В.П. Кузьмін, є системність[2, с.15].

Реальний світ є складною багаторівневою структурою, а його відображення у свідомості людини відбувається за допомогою системного словника. Саме до системності лексики, яка об’єктивно відображає цілісність предметного світу зверталися дослідники останніх століть (А. Франс, Ю. Крушевський, Ф. Дорнзайф, Х. Касарес, П. Роже, Р. Халліг, В. Вартбург, І. Арнольд, Н. Нікітін, А. Уфімцева, Ю. Апресян, Ю. Караулов та інші).

Система у «Філософському енциклопедичному словнику» визначається як «сукупність елементів, які знаходяться у відношеннях та зв’язках один з одним, яка утворює певну цілісність та єдність»[3, с.610-611]. Будь-яка деталь чи явище розглядається як представник свого роду, виду. «Іншими словами, річ повинна бути частиною систем, до яких вона входить, як сукупність всіх її дійсних відношень. Тільки тоді буде по-справжньому зрозумілою індивідуальність та неповторність даного явища, коли буде виявлено, що спільного є в ньому з іншими явищами і в якому напрямку розвивається вся система, до якої вона належить»[2, с.39].

При визначенні поняття системи враховуємо тісний взаємозв’язок з поняттями цілісності, структури, елемента, відношення, підсистеми, процесу та ін. Оскільки поняття системи має широкую область застосування, то практично кожен об’єкт може розглядатися як система чи підсистема більш вищого порядку. Виходячи з цього, про тлумачні словники можна говорити як про систему, що має певну структуру, цілісність, взаємозв’язок елементів і т. д.

Метою статті є дослідження форм лексикографічного відображення суб’єктивності концепту “storm” в системі словників та визначення закономірностей вияву суб’єктивних моментів значення слова, їх класифікації. В нашому дослідженні це буде спроба аналізу лексико-семантичної структури слова в англомовних словниках.

Матеріалом дослідження слугували наступні словники:

NEDHP – A New English Dictionary on Historical Principles edited by J. Murray & H. Bradley;

RHCD – the Random House College Dictionary;

WNWD – Webster’s New World Dictionary;

WNNCD – Webster’s Ninth New Collegiate Dictionary.

На необхідність дослідження суб’єктивних моментів значень слів як елементів лексикографічної системи неодноразово вказували вчені. Так, Л. Щерба, наприклад, вказував на необхідність виявлення найдрібніших нюансів значення слова та фіксації їх в словниках: «Слова в академічному чи нормативному словнику – навпаки, служать для взаєморозуміння членів певного людського колективу, утворюють єдину складну тканину, єдину систему, яка, нажаль, буває дуже погано відображена, або і зовсім невідображена в словниках даного виду»[4, с.20], а причиною є «нездатність виражати будь-які відтінки думки»[4, с. 277].

Створення словників є завжди соціально зумовленим. Перед укладачами словників щоразу постає проблема задоволення соціальних, наукових, культурних та інших потреб суспільства. Кожен словник є етапом формування картини світу, відображає знання людини про світ.

До суб’єктивних моментів значення слова в словниках відносяться наступні моменти:

1) в передмовях до словників визначаються головні цілі словників;

2) в словниках відображається ідеологія даної державної системи в певну епоху;

3) оскільки словник був створений в певну епоху, то в ньому відобразився історичний досвід та наукове знання про світ на момент створення словника. Таким чином, в змісті дефініцій відбилися знання про світ – наукова картина світу, і знання чи незнання певної інформації, свідчить про рівень освіченості, про культурний рівень;

4) в словнику відбилися територіальні, релігійні та інші особливості функціонування слова;

5) в словнику відображаються експресивні компоненти значення.

Проаналізувавши дефініції полісемантичного слова storm звертаємо увагу на внутрішню форму як головний елемент вербально вираженого концепту storm. За внутрішньою формою насамперед стоїть колективний та анонімний автор - творець мови. При звучанні слова storm виникають певні асоціації, вимовлене дане слово має «свій власний певний чуттєвий образ»[1, с. 10]. Достатньо нам вимовити слово «шторм, гроза», як одразу людині представляються всі різноманітні образи, всі відчуття, спогади та асоціації. Таким чином, внутрішня форма не відображає чи позначає безпосередньо певну річ, але символічно вказує на неї, породжуючи не відображення чи дзеркальні копії, а аналоги та схожість.

Початковим пунктом у дослідженні динаміки словникових статей візьмемо тлумачення слова “storm” в NEDHP. В цьому словнику воно має наступну дефініцію:

- 1) a violent disturbance of the atmosphere, manifested by high winds, often accompanied by heavy falls of rain, hail, or snow, by thunder and lightning, and at sea by turbulence of the waves;
- 2) the distinctive appellation of a particular degree of violence in wind (56-75 miles per hour);
- 3) snowstorm; a period of hard weather with frost and snow; magnetic storm;
- 4) *proverbial phrase*: storm in a teacup;
- 5) *transf.* a heavy discharge or downfall (of missiles, blows);
- 6) *fig.* a violent disturbance of affairs whether civil, political, social or domestic;
- 7) a tumultuous rush (of sound, tears); a vehement utterance (of words); a violent outburst (of censure, ridicule); a passionate manifestation of feeling;
- 8) commotion or unrest (of mind or soul);
- 9) “Storm & Stress” (movement in the German Literature 1770-1782).
- 10) *Path.* A paroxysm, violent access (of pain or disease).

Оскільки послідовність фіксації значення слова в словнику є складним явищем соціально-світоглядного, наукового характеру, яке пов'язане з уявленнями, асоціаціями, «внутрішньою формою» слова, науковими знаннями об'єктивної дійсності і т.д., то можна стверджувати, що факт тлумачення в першому значенні (1) слова storm як «буря, гроза» представляє суб'єктивний момент значення слова, тобто розуміння слова на початку XX століття.

В 4,5,6 значеннях використані позначки «в переносному значенні» та «в прислів'ях», що відображає в певній мірі соціальні елементи взаємовідносин того часу, або інформує про уявлення про навколишній світ. А 10 значення з позначкою «патологія» вказує на сильний випадок хвороби або болю, які були характерними для епохи початку XX століття.

В словниковій статті в RHCD, який був створений півстоліття потому, відобразились незначні зміни, які засвідчують про певні зміни в підсвідомості англомовного народу. Слово “storm” тлумачиться наступним чином:

- 1) a disturbance of the normal condition of the atmosphere, manifesting itself by winds of unusual force or direction, often accompanied by rain, hail, or snow etc.;
- 2) a heavy fall of rain, snow, or hail, or a violent outbreak of thunder and lightning, unaccompanied by strong winds;
- 3) a wind of 64-72 miles per hour;
- 4) a violent military assault;
- 5) a heavy or sudden volley or discharge;
- 6) a violent disturbance of affairs as a civil, political, social or domestic commotion;
- 7) a violent outburst of expression;
- 8) *informal* storm in a teacup [6, с.1295].

Звернемо увагу на те, що перші 3 значення залишились практично без змін, а значення 4,5,6 втратили помітку «в переносному значенні», проте набули самостійного значення. Значення з індексом 4 в NEDHP переходить у значення 8 в RHCD, що свідчить про зміни в розумінні народом факту дійсності.

В словнику WNWD “storm” тлумачиться наступним чином:

- 1) an atmospheric disturbance characterized by a strong wind, usually accompanied by rain, snow, sleet, or hail, and, often, thunder and lightning;
- 2) any heavy fall of rain, snow, or hail;
- 3) a heavy shower or volley of things;
- 4) a strong outburst of emotion, passion, excitement;
- 5) a strong disturbance or upheaval of a political or social nature;
- 6) a sudden, strong attack on a fortified place;
- 7) a wind whose speed is 64-72 miles per hour [8,с.1405].

У порівнянні з словниковою дефініцією слова storm у NEDHP визначення цього полісемантичного слова в словнику WNWD відбулися певні зміни. Перше значення залишається без змін, що свідчить про незмінне ставлення народу до пізнання навколишнього середовища. Немає жодного значення із позначками «в переносному значенні», а визначення «штормового вітру як метеорологічного явища» «перекочувало» з 2-го значення в NEDHP аж на 7-ме в WNWD.

В словнику WNNCD знаходимо наступне визначення слова storm:

- 1) a disturbance of the atmosphere, marked by wind, and usu. by rain, hail, or snow, sleet, or thunder and lightning;
- 2) a heavy fall of rain, snow, or hail;
- 3) wind having a speed of 64 to 72 miles per hour;
- 4) a disturbed or agitated state: a sudden or violent commotion;
- 5) a heavy discharge of objects;
- 6) a tumultuous outburst;
- 7) paroxysm, crisis;
- 8) a sudden heavy influx or onset;

9) a violent assault on a defended position [7, с.1162].

Проаналізувавши дефініції з цього словника, можна побачити значні зміни: опис грози, шторму як метеорологічного явища є дещо легше вираженим без прикметників *violent, heavy, strong* у порівнянні із визначенням першого словника NEDHP. Проте значення 4,5,6 набувають самостійного значення, які вже не представляються на периферії семантичної структури слова, як це було у визначеннях в першому словнику. З'являється нове 8 значення, яке не мало місця в жодному з попередніх словникових статей; всі визначення з 4 по 9 несуть певний відтінок більшої агресивності, жорстокості тощо.

Таким чином, бачимо, що еволюція дефініцій є досить важливим фактором відображення суб'єктивних моментів значення слова в словниках. Взятши за вихідну позицію *A New English Dictionary on Historical Principles* (1919), ми проаналізували дефініції та сприйняття концепту *storm* англомовними народами. Незмінна позиція значень 1 у всіх використаних у дослідженні словниках свідчить про актуальність цього значення незалежно від епохи, а зміни наступних значень (4—8) є показником еволюції знань людини про світ та відношення до нього, а також новим етапом формування картини світу. Аналіз дефініцій слова *storm* вказує нам на розвиток науки, знання природи та явищ навколишнього середовища. Ми дослідили картину трансформації динаміки значення концепту *storm* від NEDHP до WNNCD, і як виявилось, в кожному словнику значення зазнавали певних змін. Така трансформація, еволюція значень є наслідком змін (збагачення) знань про світ та зміни відношення людини до світу.

Список літератури

1. Зусман В. Концепт в системе гуманитарного знания // Вопросы литературы. №2. – 2003. – С. 3-12.
2. Мельник Я.Г. Субъективность как языковая категория. – Ивано-Франковск, 1997. – 128с.
3. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов — М.: Сов. Энциклопедия, 1983. — 840 с.
4. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. - Л., 1974. - С. 256-306.
5. *A New English Dictionary on Historical Principles* edited by W. A. Craigie, H. Bradley. Volume IX. Part I. - Oxford: At the Clarendon Press. 1919.
6. *The Random House College Dictionary* edited by R. House, inc., 1968.
7. *Webster's Ninth New Collegiate Dictionary*. – Springfield, Massachusetts, USA, 1985.
8. *A New English Dictionary on Historical Principles* edited by W. A. Craigie, H. Bradley. Volume IX. Part I. - Oxford: At the Clarendon Press. 1919.
9. Massachusetts, USA, 1985.
10. *Webster's New World Dictionary of the American Language*. Second College Edition. – New York, 1982.